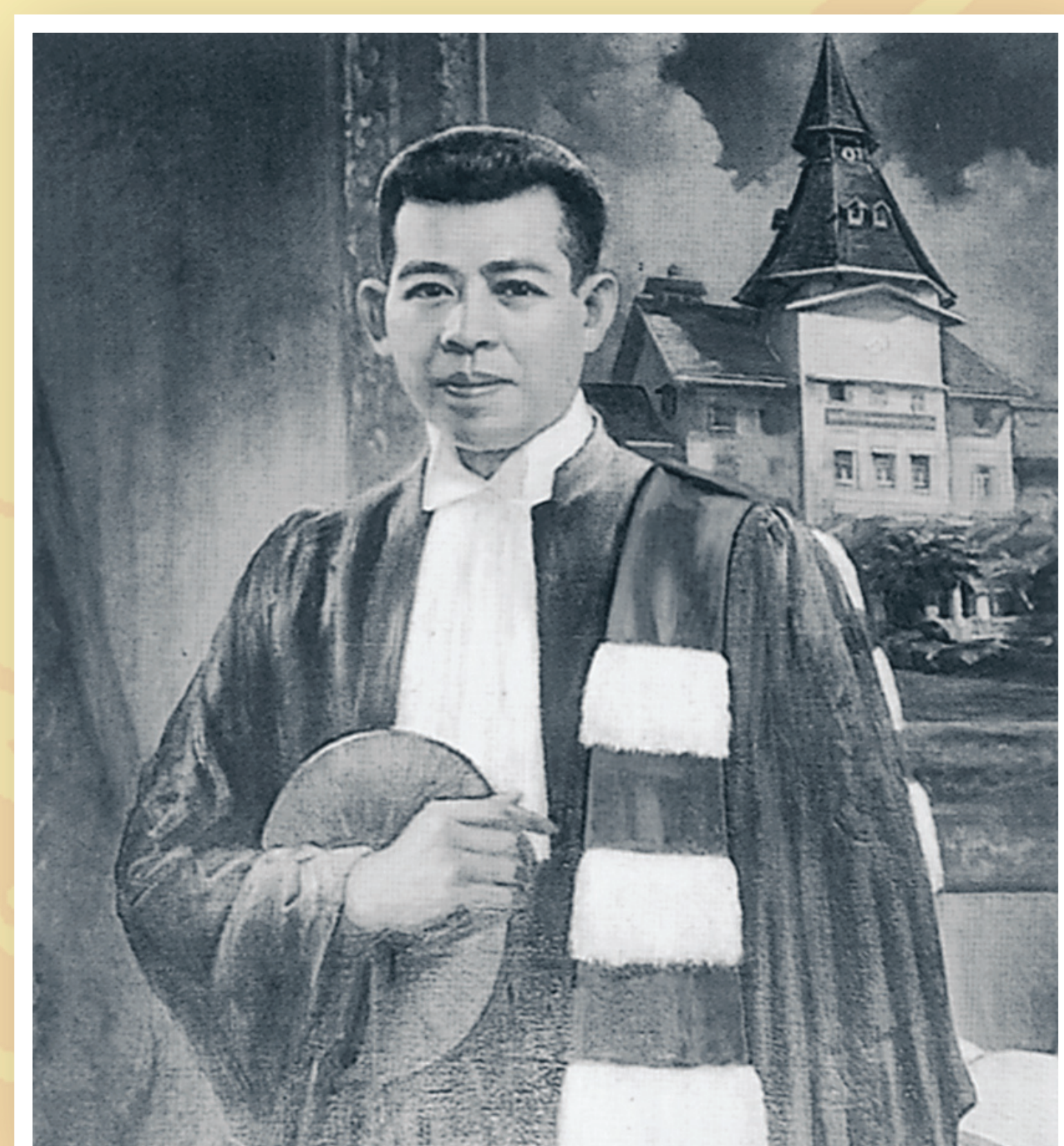

ผู้ประศาสน์การ ขุพนฯ ปรีดี พนมยงค์

ภายหลังการเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย คณะราษฎรได้ตระหนักถึงความจำเป็นในอันที่จะปูพื้นฐานความคิดทางการเมือง ให้สิทธิและโอกาสกับประชาชนส่วนใหญ่ที่จะได้รับการศึกษา

ท่านปรีดี พนมยงค์ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองพุทธศักราช 2470 ต่อสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 8 ก.พ. 2476 สภาผู้แทนราษฎรได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวตั้งปรากฏในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2476 ความว่า

“โดยที่สภาผู้แทนราษฎรถวายคำปรึกษาว่า เมื่อได้มีการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแล้ว ก็เป็นการสมควรที่จะรีบจัดบำรุงการศึกษาวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ให้ได้ระดับมหาวิทยาลัยในอารยประเทศ และให้แพร่หลายยิ่งขึ้นโดยเร็ว จึงเป็นการสมควรที่จะจัดตั้ง มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นเป็นพิเศษ”

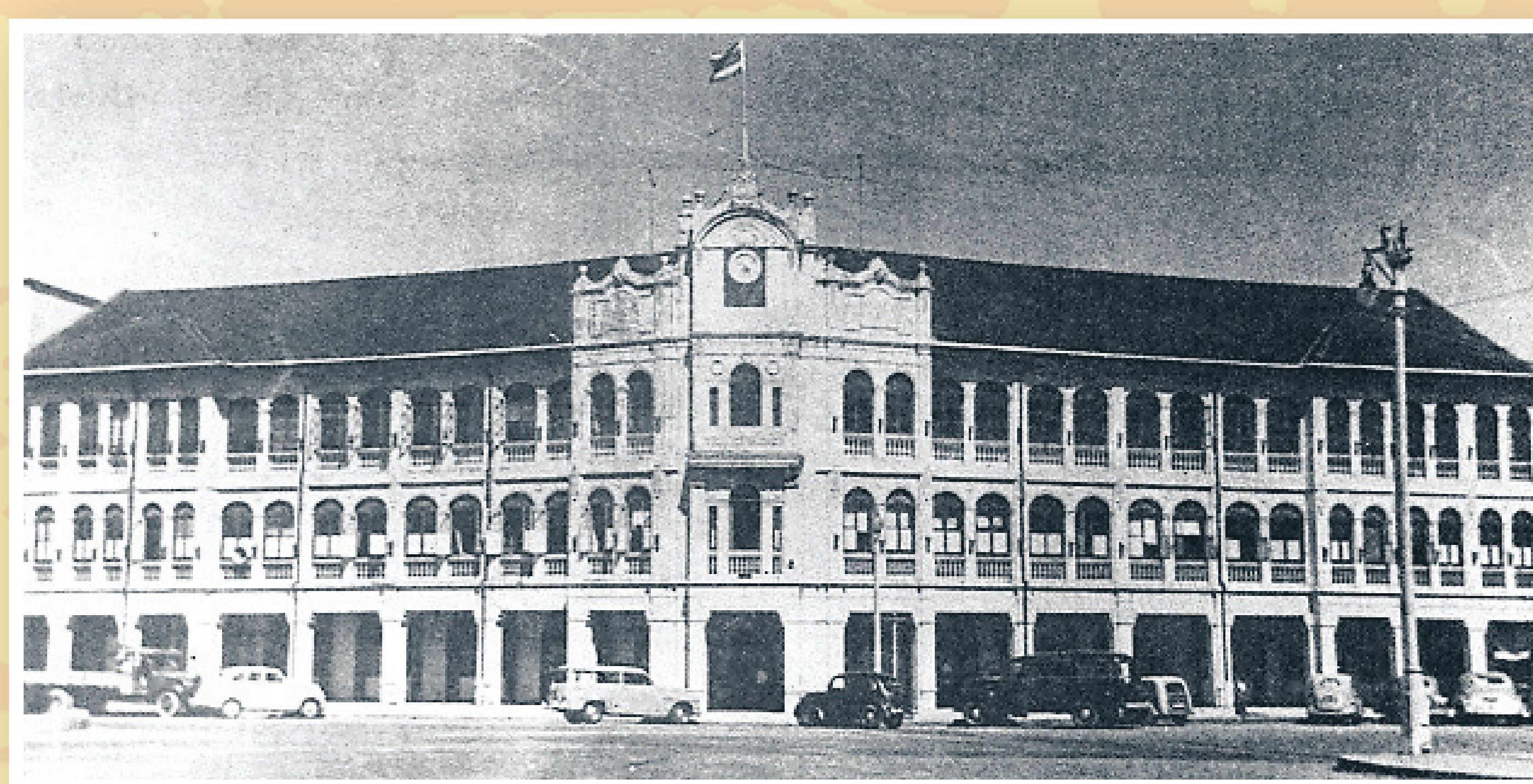

ท่านปรีดีเป็นผู้ประสานงานมหาวิทยาลัย เป็นผู้วาง
หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัย จัดหาบุคลากรสถานที่
ผู้บรรยายเป็นผู้ให้ความคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และการเมืองในระยะเริ่มแรกเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องด้วยวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมืองที่สำคัญๆ คือกฎหมายรัฐศาสตร์
เศรษฐศาสตร์และการทูต ซึ่งจะแบ่งการสอนในมหาวิทยาลัย
ออกเป็น 3 ระดับคือ ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก
รวมถึงการศึกษาในระดับเตรียมปริญญา ที่เรียกว่าเตรียม
ม.ธ.ก. รวมทั้งจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตร คือ
หลักสูตรการศึกษาวิชาบัญชี

เมื่อมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ
การเมืองขึ้นนั้น ท่านไม่ได้ทำหน้าที่ผู้บรรยายวิชากฎหมาย
แต่ได้ทำหน้าที่ทางด้านการบริหารมหาวิทยาลัย ท่านปรีดีเป็น
ผู้ประสานงานมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2495 จนตำแหน่งนี้
ได้ถูกยกเลิกไปโดยคำแนะนำของรัฐบาล และได้เปลี่ยนเป็น
ตำแหน่ง อธิการบดีแทน จอมพล ป. พิบูลย์สงครามดำรง
ตำแหน่งเป็นอธิการบดีคนแรก มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์
และการเมืองเปิดโอกาสให้ประชาชนจำนวนมากที่สุดได้มีโอกาส
เข้ามาศึกษาหาความรู้ ดังปรากฏว่าในปีแรกที่มีการเปิดสอน

มีผู้มาสมัครเข้าเป็นนักศึกษาเป็น
จำนวนถึง 7,094 คน ทั้งที่อยู่ใน
กรุงเทพฯ และต่างจังหวัดทั่วประเทศ
การที่มีคนจำนวนมากสนใจสมัครเรียน
เป็นผลสืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองให้สิทธิ
ข้าราชการเข้าเรียนได้ในฐานะที่เป็น
ตลาดวิชา อีกทั้งเนื่องจากค่าเล่าเรียน
ต่ำมากเพียงปีละ 20 บาท (ซึ่งใน
ขณะนั้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เก็บปีละ 80 บาท)

คำประกาศนการ

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้เริ่ม
ทำพิธีเปิดเป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2477 ตรงกับ
วันที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 7
ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญชั่วคราว (ปี 2475)

ในวันพิธีเปิดมหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2477
ฤกษ์เวลา 15.00 น. ท่านปรีดี พนมยงค์ ผู้ประกาศนการ
ได้กราบทูลรายงานการก่อตั้งมหาวิทยาลัยต่อกรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งเสด็จมา
เป็นประธานในพิธี ขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
ทรงประทับ ณ ประเทศอังกฤษ

พิธีเปิดมหาวิทยาลัยกระทำขึ้น ณ ตึกโรงเรียนกฎหมาย
เดิม เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา หรือกรมประชาสัมพันธ์ใน
ปัจจุบัน

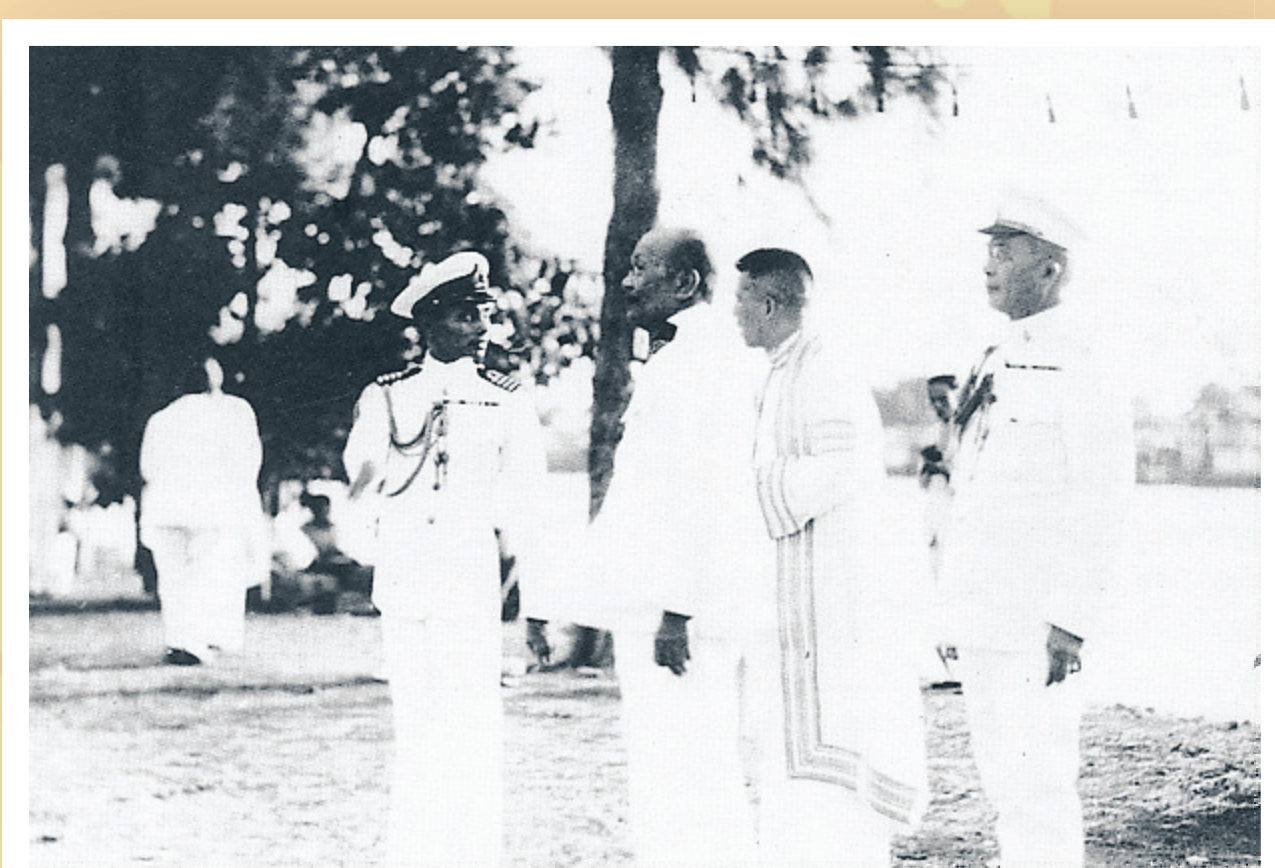
คำกราบทูลรายงานของผู้ประกาศนการ

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ขอพระราชทานกราบทูล ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

วันนี้เป็นวันมงคลดิถีบรรจบพร้อมกัน 2 ประการ
ประการหนึ่ง วันที่ 27 มิถุนายนนี้ เป็นวันพระราชทาน
รัฐธรรมนูญชั่วคราวแห่งพระราชอาณาจักรสยาม ประการที่สอง
มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้พยายามเร่งรัด
การงานจนสามารถเปิดได้ในวันนี้ เพื่อดำเนินการสอนวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมืองตามพระราชบัญญัติที่ได้ประกาศ
ตั้งมหาวิทยาลัยนี้ขึ้นให้ทันในวันที่ 1 กรกฎาคม นี้

การตั้งสถานศึกษาตามลักษณะของมหาวิทยาลัย ย่อมเป็น
เครื่องพิสูจน์และเป็นปัจจัยในการแสดงความก้าวหน้าของ
ประเทศ ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมการศึกษา
อันดี ตั้งแต่ชั้นต่ำตลอดจนถึงการศึกษาชั้นสูง เพราะฉะนั้น
ในการที่จะอำนวยความสะดวกและประโยชน์ของราษฎร
ในสมัยนี้ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้น

มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหาย
ของราษฎรผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขา
ควรมีควรได้ ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา รัฐบาลและสภา
ผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติ
จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น

ในปัจจุบันนี้ ประเทศสยามมีความประสงค์อันยิ่งใหญ่ที่จะ
ปรับระดับการศึกษาของราษฎรให้ถึงขนาดเหมาะสมแก่กาลสมัย
ถ้าระดับการศึกษายังไม่เจริญถึงขนาดตราบใดความก้าวหน้า
ของประเทศ ก็ยังจะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นอีกนาน ยิ่งในสมัยที่
ประเทศของเราดำเนินการปกครองระบบรัฐธรรมนูญเช่นนี้แล้ว
เป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์สำหรับประสาน
ความรู้ในวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแก่พลเมือง ให้มากที่สุด
ที่จะเป็นไปได้ เปิดโอกาสให้แก่พลเมืองที่จะใช้เสรีภาพในการศึกษา
กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติสืบไป

นับแต่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้ตั้งขึ้น
แล้ว ปรากฏว่าได้รับความนิยมของมหาชนเกินความคาดหมาย
โดยมีผู้สมัครเข้าเรียนในชั้นนี้ถึง 7,094 คนแม้ผู้ที่ได้ละทิ้ง
การศึกษามานานแล้ว ก็กลับเริ่มศึกษาในฐานะเป็นนักเรียน
ของมหาวิทยาลัย นับได้ว่าบรรลุผลขั้นต้นของความมุ่งหมาย
ที่จะได้เรียนรู้วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองกันแพร่หลาย

บัดนี้กิจการของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ
การเมืองได้ดำเนินมาโดยเรียบร้อย เตรียมพร้อมที่จะเปิดทำการ
ประสานวิชาให้สมกับความประสงค์ของพระราชบัญญัติแล้ว
ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบทูลอัญเชิญฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรง
เปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นปฐมฤกษ์
เพื่อความสวัสดิมงคลให้บังเกิดความวัฒนาถาวรแก่มหาวิทยาลัย
นี้สืบไป

ควรมีควรแล้วแต่จะกรุณาโปรดเกล้าฯ

เมื่อผู้ประศาสน์การกล่าวคำกราบทูลจบลง สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ดำรัสตอบดังต่อไปนี้

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้เห็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองตั้งขึ้นเป็นปึกแผ่นแน่นหนา รัฐบาลนี้และสภาผู้แทนราษฎรมีความคิดเห็นอันถูกต้องในการที่จัดตั้งมหาวิทยาลัยนี้ขึ้น ข้าพเจ้าเห็นสอดคล้องต้องด้วยถ้อยคำที่ท่านกล่าวมาว่า ในสมัยนี้ประเทศเราจะต้องเผยแพร่วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองให้แพร่หลาย เพื่อปวงชนจะได้รับทราบความเป็นไปในบ้านเมือง ซึ่งทุกคนเป็นเจ้าของ

ข้าพเจ้ารู้สึกปิติที่ได้รับว่ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองได้รับความนิยมของมหาชนจนมีนักศึกษา มากหลายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้ามีความหวังอย่าง มั่นคงว่า มหาวิทยาลัยนี้จะดำรงถาวร และดำเนินการโดย สมความปรารถนาทุกประการ

ข้าพเจ้าขอเปิดมหาวิทยาลัยนี้ ด้วยสัจจาธิฐานของ อำนาจพระรัตนตรัยให้คุ้มครองมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมือง พร้อมทั้งอาจารย์และนักศึกษาทั้งหลาย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ดำเนินการ ขอให้มหาวิทยาลัยนี้มั่นคงถาวรยืนนาน บรรลุถึงความสำเร็จอย่างไพศาลสมบูรณ์ ขอให้มหาวิทยาลัยนี้ จงเป็นที่เกื้อกูลวิชาการเมือง ให้ นักศึกษามีความรุ่งเรืองสามารถ จะกระทำกิจอันเป็นประโยชน์แก่ชาติและประเทศต่อไปข้างหน้า เทอญ

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

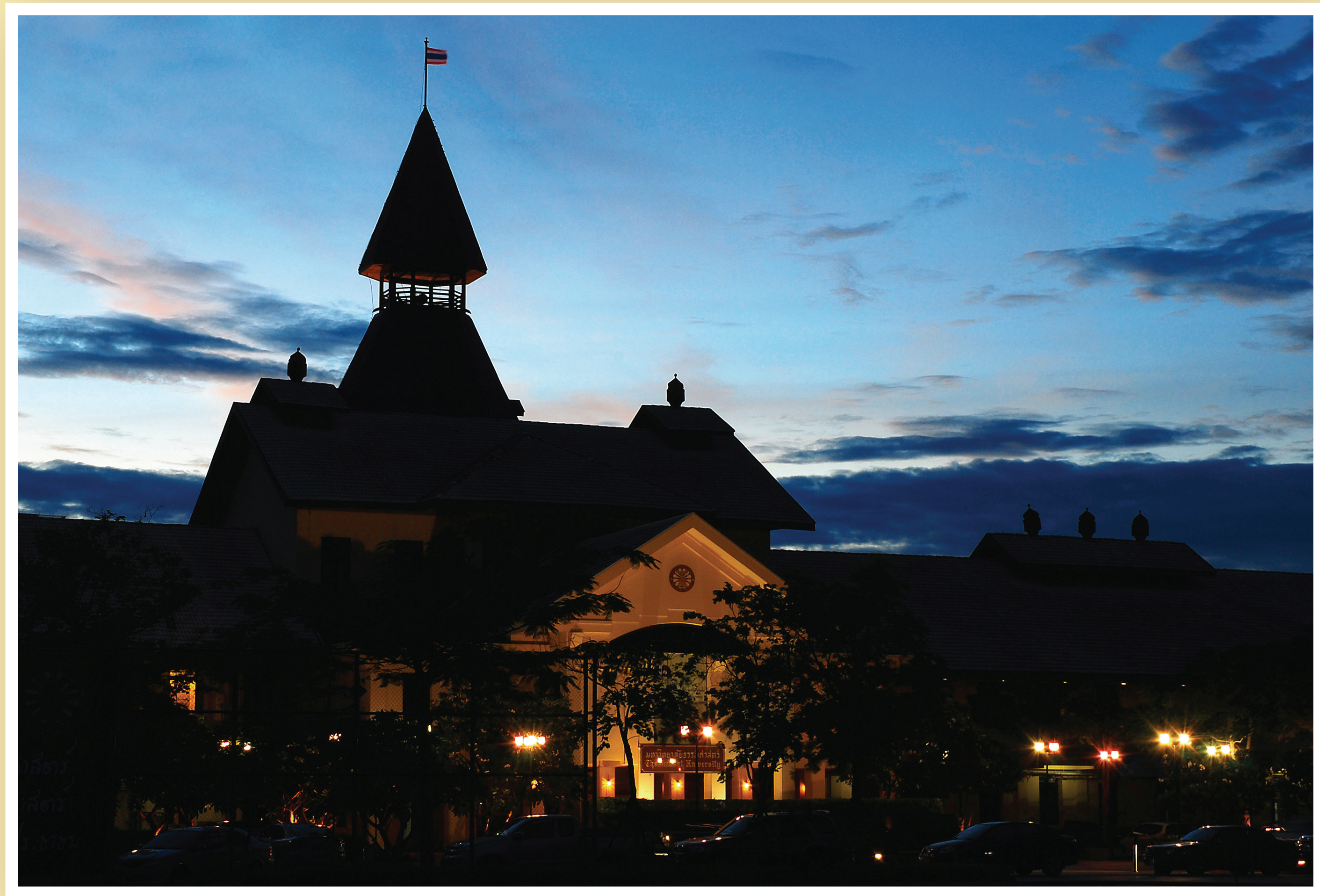
เพื่อให้มหาวิทยาลัยนี้มีความเป็นอิสระในทางวิชาการอย่างแท้จริง ท่านปรีดีได้วางหลักการให้มีรูปแบบการบริหารในลักษณะขององค์การมหาชนอิสระ (Public Establishment) คือมีอิสระในการบริหารงานและพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ไม่ต้องพึ่งพางบประมาณของรัฐบาล จึงได้ซื้อกิจการของธนาคาร Oversea Chinese Banking (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น ธนาคารเอเซียเพื่ออุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม) โดยมหาวิทยาลัยถือหุ้นร้อยละ 76 และยังได้มอบโรงพิมพ์นิติสาส์น ซึ่งเป็นกิจการส่วนตัวของท่านให้ธรรมศาสตร์อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นรายได้เลี้ยงตัวนอกเหนือไปจากการเก็บค่าบำรุงการศึกษา

ใน พ.ศ. 2481 ได้มีการจัดตั้ง โรงเรียนเตรียมปริญญา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง หลักสูตรสองปี เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการยกเลิกชั้นมัธยมศึกษา 7 และ 8 ไปเป็นโรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัย จึงเกิดโรงเรียนเตรียมจุฬาย และเตรียมธรรมศาสตร์และการเมือง หรือ **ตมธก.** ขึ้น สอนวิชาที่เป็นการปูพื้นฐานไปสู่การศึกษาระดับมหาวิทยาลัยและที่จะเป็นประโยชน์ต่อปัญญาชนในอนาคต เช่น ปรัชญา ภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส บาลี โบราณคดี ศิลธรรม ดนตรี ชวเลข พิมพ์ดีด เป็นต้น นับเป็นการสอนวิชาพื้นฐานฉบับแรกเริ่มของการอุดมศึกษาไทย เตรียมธรรมศาสตร์ฯ มี 8 รุ่นแล้วเลิกไป ส่วนเตรียมจุฬายกลายมาเป็นโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาในปัจจุบัน

“การอบรมนักศึกษาก่อนรับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต”

เป็นการอบรมผู้สำเร็จการศึกษา 15 วัน นักศึกษาต้องมากินนอนอยู่ในมหาวิทยาลัย เพื่อฝึกอบรมเกี่ยวกับมารยาทและการเข้าสังคม ศิลธรรม ระเบียบวินัย มีการพาไปดูงานในสถานที่ต่างๆ ทำให้ธรรมศาสตร์บัณฑิตแต่ละรุ่นที่เรียนเป็นอิสระอาจไม่ค่อยได้พบกันมากนักระหว่างเรียนได้มีโอกาสทำความรู้จักใกล้ชิด สร้างจิตวิญญาณคนธรรมศาสตร์ร่วมกัน การอบรมนี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึงเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

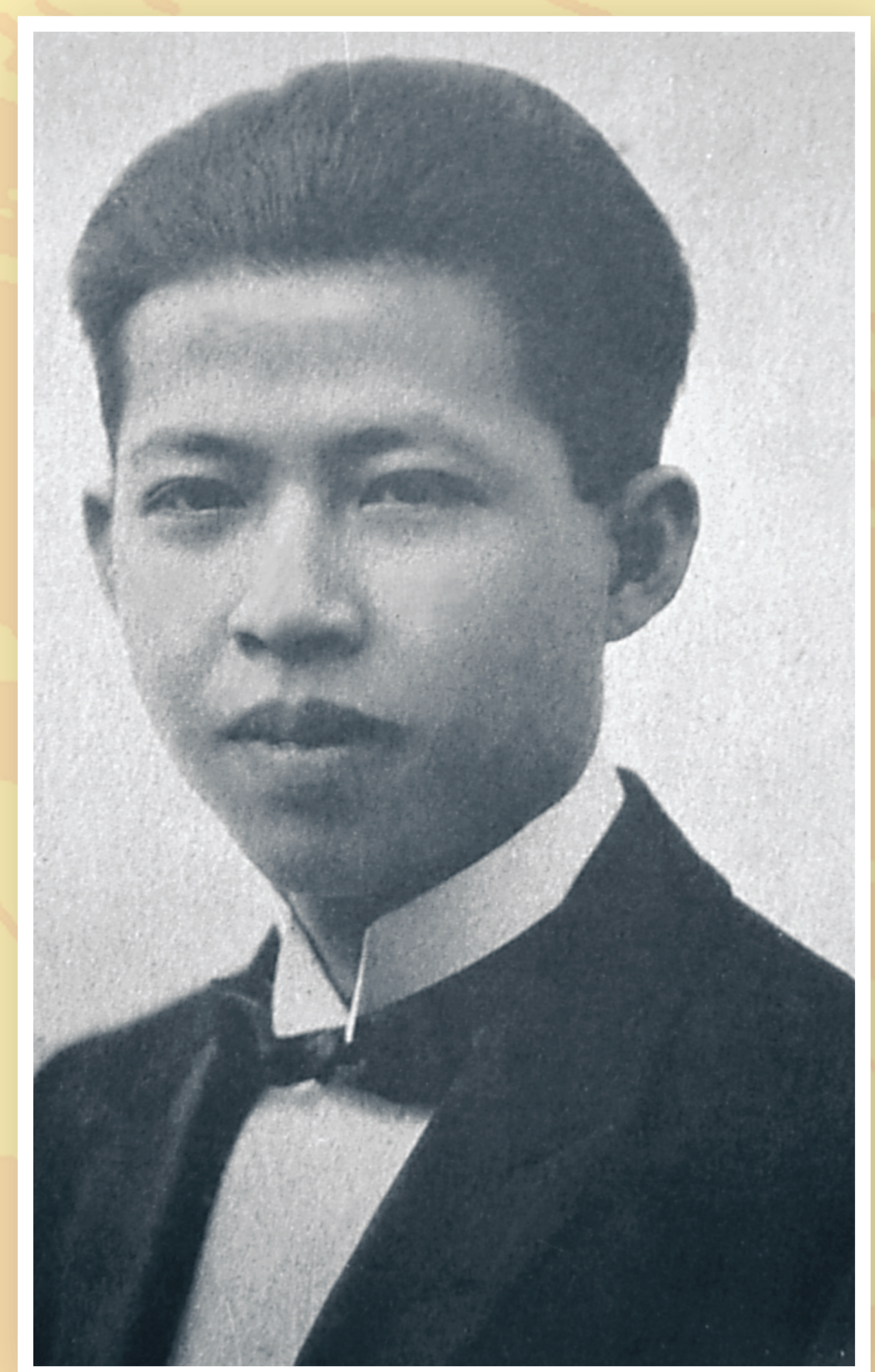

สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านปรีดีเป็นผู้
ออกความคิดสร้างสัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยที่สำคัญ
4 สิ่งคือ ตราธรรมจักร สีเหลืองแดงประจำมหาวิทยาลัย เพลง
มอญดูดาว ที่ใช้เป็นเพลงประจำมหาวิทยาลัยและเป็นเพลงเชียร์
เวลาแข่งกีฬา กับจุฬาฯ โดยใช้ทำนองเพลงไทยเดิม “มอญ
ดูดาว” และให้ขุนวิจิตรมาตราแต่งเนื้อที่บอกความหมายของ
“ธรรมศาสตร์” อย่างลึกซึ้งกินใจ และตึกโดม อาคารบริหารของ
มหาวิทยาลัย ซึ่งให้ นายหมิว (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น จิตรเสน)
อภัยวงศ์ออกแบบให้มีความหมายของการศึกษาและปัญญา

ชาติภูมิ

ท่านปรีดี เกิดเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม
พ.ศ. 2443 ณ บ้านริมคลองเมืองฝั่งเหนือ
ตำบลท่าวาสกรี ตรงข้ามกับวัดพนมยงค์
อำเภอกรุงเก่า (อำเภอพระนครศรีอยุธยา)
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านเป็นลูก
คนที่สองของนายเสียง และนางลูกจันทร์
มีอาชีพชาวนา พี่น้องทั้งหมดมีอยู่ 8 คน
เป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 4 คน

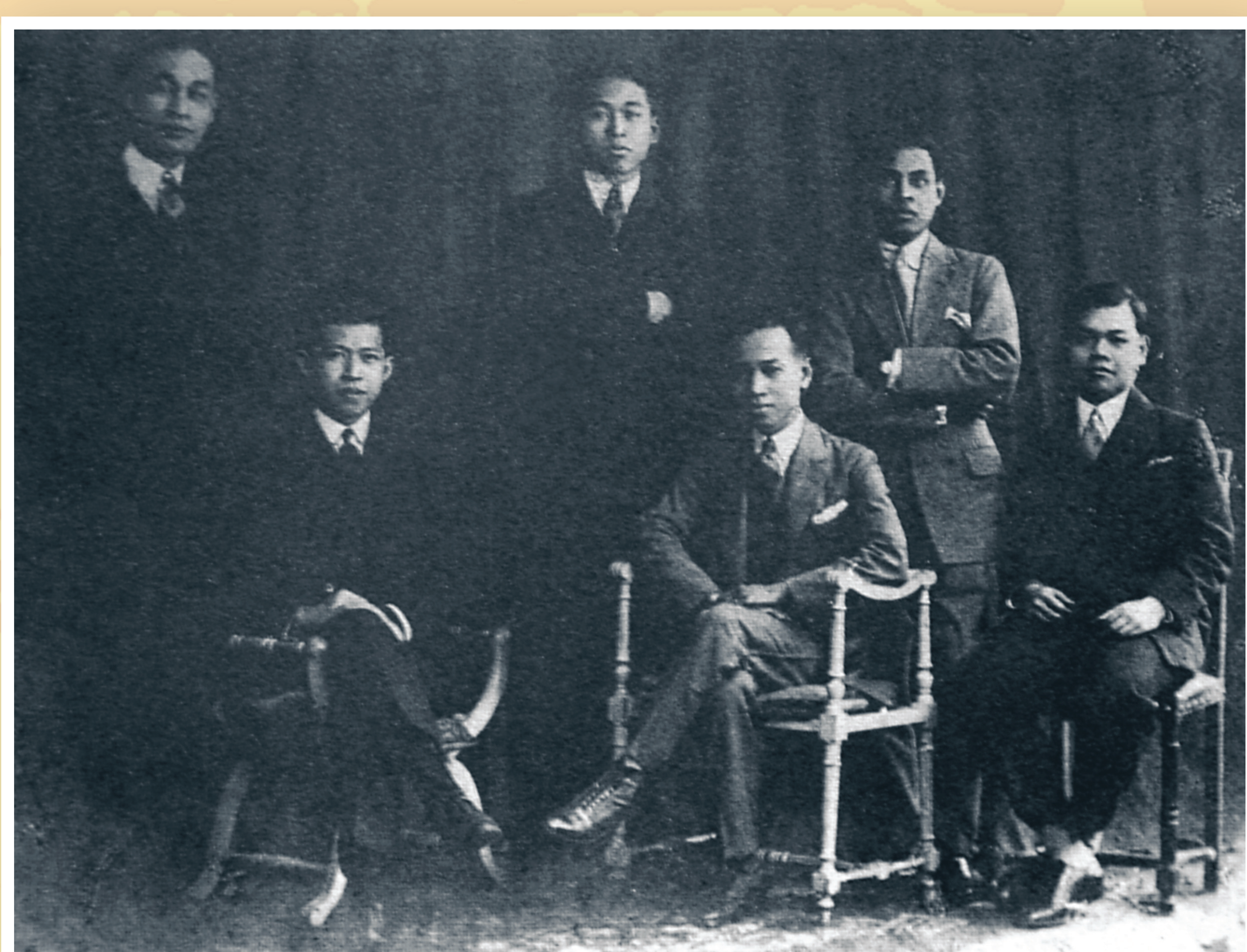
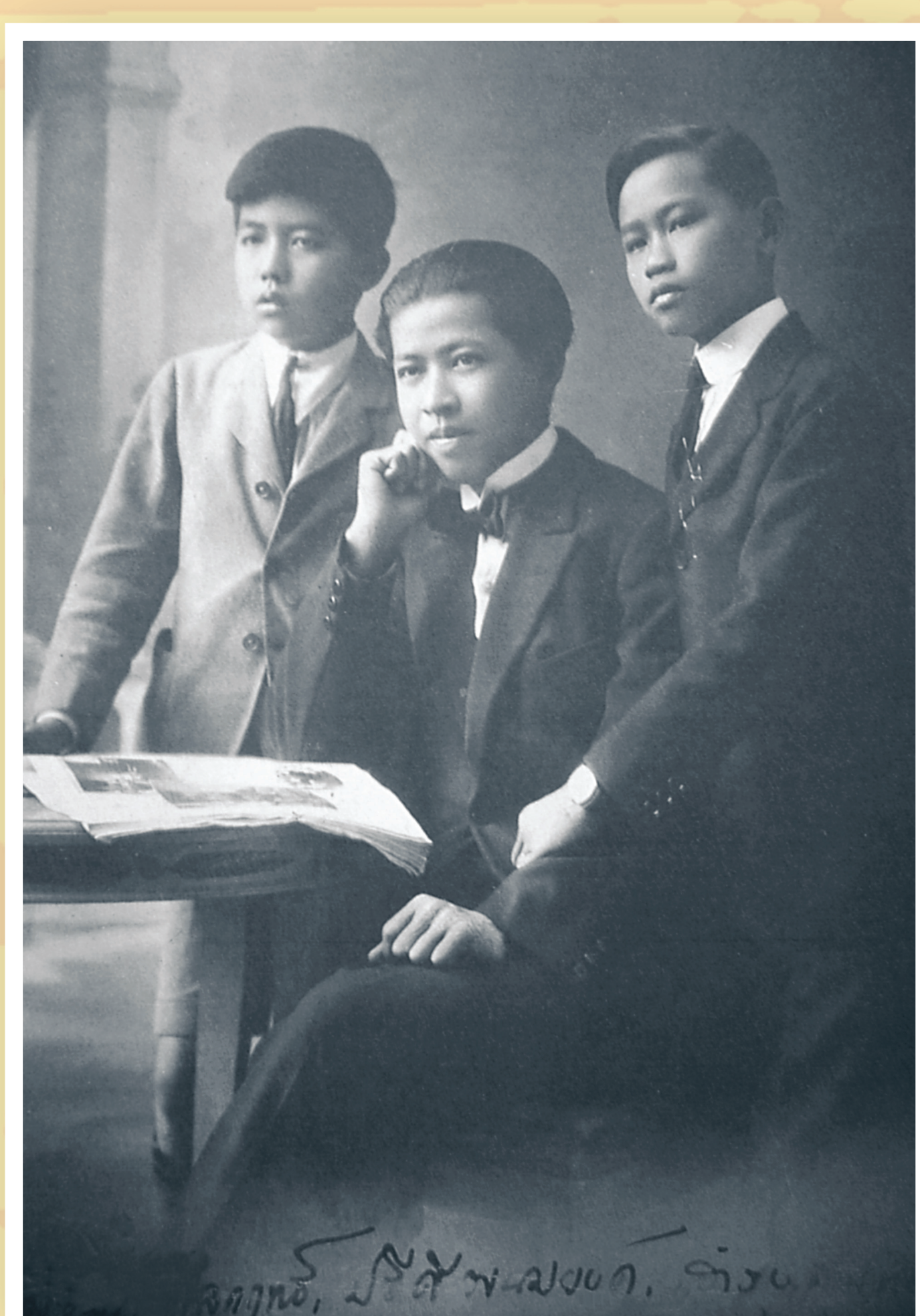
การศึกษา

ท่านปรีดี เริ่มเรียนหนังสือครั้งแรกเมื่ออายุ 5 ขวบ ที่
โรงเรียนบ้านครูแสง ซึ่งเป็นโรงเรียนเชลยศักดิ์ ต่อมาได้ไปอยู่
กับยายที่อำเภอท่าเรือ แล้วไปเรียนที่บ้านหลวงปราณีประชาชน
จากนั้นย้ายไปเรียนอยู่ที่วัดรวกจนจบชั้นมัธยมปีที่ 2 และ
ขณะนั้นมีอายุ 9 ขวบ แล้วเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนวัดศาลาปูน
จนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 เมื่ออายุ 10 ขวบ บิดามารดาได้ส่งให้
เข้ามาเรียนที่กรุงเทพเมื่อปี พ.ศ. 2454 โดยอาศัยอยู่กับ
ท่านมหาบางที่วัดเบญจมบพิตรจนกระทั่งจบชั้นมัธยมเตรียม
ขณะนั้นที่วัดเสนาสรราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดตั้ง
โรงเรียนมัธยมตัวอย่างขึ้น เด็กชายปรีดีจึงกลับไปเรียนต่อที่บ้าน
เกิดจนจบชั้นมัธยม 6 เมื่อปี พ.ศ. 2457 อายุได้ 14 ปี

หลังจากนั้น บิดามารดาได้นำเข้ามาในกรุงเทพอีกครั้งหนึ่ง เพื่อศึกษาเล่าเรียนในชั้นสูงต่อไป โดยได้พักอยู่กับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายแม่ ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลเสาชิงช้า และได้เข้าเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ เรียนอยู่ได้ 6 เดือน จึงได้เข้าเรียนที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เมื่อต้นปี พ.ศ. 2460 ขณะนั้นอายุ 17 ปี ใช้เวลาเรียนกฎหมาย 2 ปีเศษก็สอบไล่ได้เนติบัณฑิตชั้นปีที่ 1 ในปี พ.ศ. 2462 มีอายุเพียง 19 ปีเท่านั้น นับว่าเป็นเนติบัณฑิตที่มีอายุน้อยที่สุดคนหนึ่งในขณะนั้น และในปี พ.ศ. 2463 คัดเลือกได้ทุนนักเรียนหลวงของกระทรวงยุติธรรมไปศึกษาวิชากฎหมายที่ฝรั่งเศส

เมื่อท่านไปศึกษาต่อที่ฝรั่งเศส ในขั้นต้นได้ศึกษาภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ และภาษาลาติน ใช้เวลาไม่ถึงปีก็สามารถสอบเข้าคณะนิติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเมืองกอง (Caen) ใช้เวลาเรียนที่นั่น 3 ปี และสอบได้ปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ (Licencié en droit) หลังจากนั้นได้ย้ายไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยปารีสในระดับปริญญาโทและเอก จัดได้ว่าเป็นคนไทยคนแรกที่สามารถสอบได้ปริญญาเอกของรัฐ (Docteur d'Etat) ซึ่งคนไทยโดยทั่วไปจะได้ดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัย (Docteur de l'Université) นอกจากนี้ท่านยังสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจ (Diplome d'Etudes Supérieures d'Economie Politique)

ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศสนั้น กลุ่มนักเรียนไทยในยุโรปได้รวมตัวกันก่อตั้งสมาคมนักเรียนไทยภาคพื้นยุโรป (ยกเว้นอังกฤษ) ขึ้นโดยชื่อว่า “สมาคมยูเคราะห์สมาคม” (มีอักษรย่อว่า ส.ย.า.ม อักษรย่อภาษาอังกฤษว่า SIAM) ส่วนชื่อเต็มในภาษาฝรั่งเศสคือ Association Siamoise d'intellectualité et d'assistance mutuelle สมาคมนี้นักกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งสำคัญของการรวบรวมแนวคิดของปัญญาชนรุ่นใหม่ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 ได้มีการประชุมกลุ่มผู้ก่อการ 2475 ขึ้นเป็นครั้งแรกที่บ้านเลขที่ 9 Rue du Somerard ณ กรุงปารีส

ชีวิตการทำงาน

เมื่อสำเร็จการศึกษา กลับมาถึงกรุงเทพฯ ท่านได้รับตำแหน่งผู้พิพากษาชั้น 6 กระทรวงยุติธรรม ได้ทำการฝึกหัดเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกา และต่อมาได้รับตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเลขาธิการ กรมร่างกฎหมาย ต่อมาได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์เป็นรองอำมาตย์เอกหลวงประดิษฐมนูธรรม เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471 และได้รับการเลื่อนยศเป็นอำมาตย์ตรีในปีต่อมา

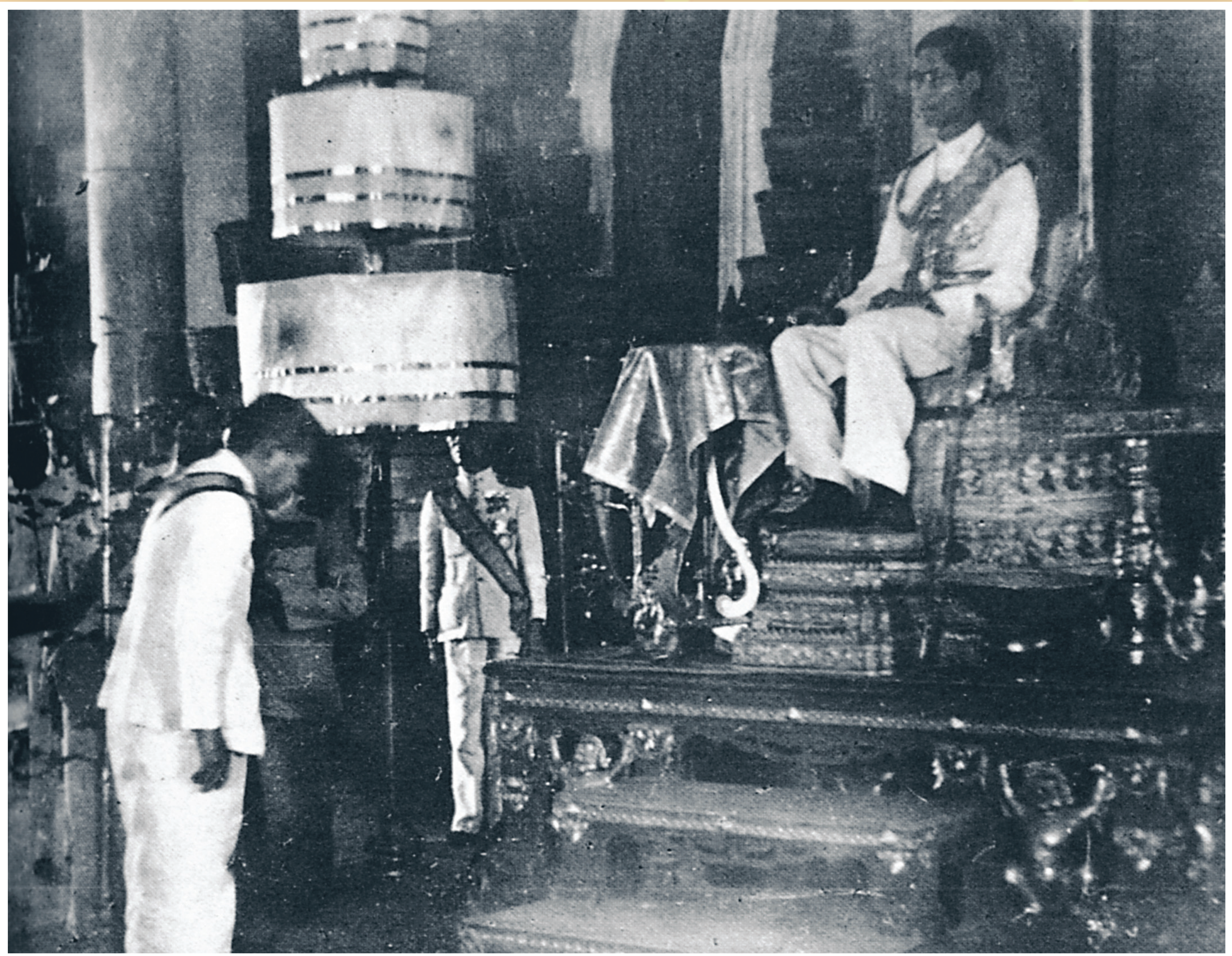
ในช่วงที่รับราชการในกระทรวงยุติธรรมนี้ ท่านปรีดี ได้รวบรวมกฎหมายไทย ตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในสภาพกระจัดกระจายให้มารวมเป็นเล่มเดียว ใช้ชื่อว่า “ประชุมกฎหมายไทย” หนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์นิติสาส์น ซึ่งเป็นโรงพิมพ์ส่วนตัวของท่านเอง

นอกจากงานที่กรมร่างกฎหมายแล้ว ท่านยังเป็นอาจารย์ผู้บรรยายที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมอีกด้วย ลูกศิษย์ของท่านในช่วงดังกล่าวนี้ได้แก่ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายจิตติ ตังสะภักดิ์ นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ นายไพโรจน์ ชัยนาม นายจินดา ชัยรัตน์ นายโชติ สุวรรณโพธิ์ศรี และนายศิริ สันตะบุตร เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์นักเรียนกฎหมายในช่วงนั้น ได้รับคำบอกกล่าวว่าอาจารย์ปรีดี ได้อนุญาตให้นักเรียนเข้าพบเพื่อปรึกษาปัญหาการเรียนที่บ้านป้อมเพชรอันเป็นบ้านพักของท่านได้ ซึ่งทำให้มีลูกศิษย์ไปพบปะที่บ้านอยู่เนืองๆ จึงทำให้อาจารย์คุ้นเคย และมีความสัมพันธ์กับนักเรียนกฎหมายอย่างดี

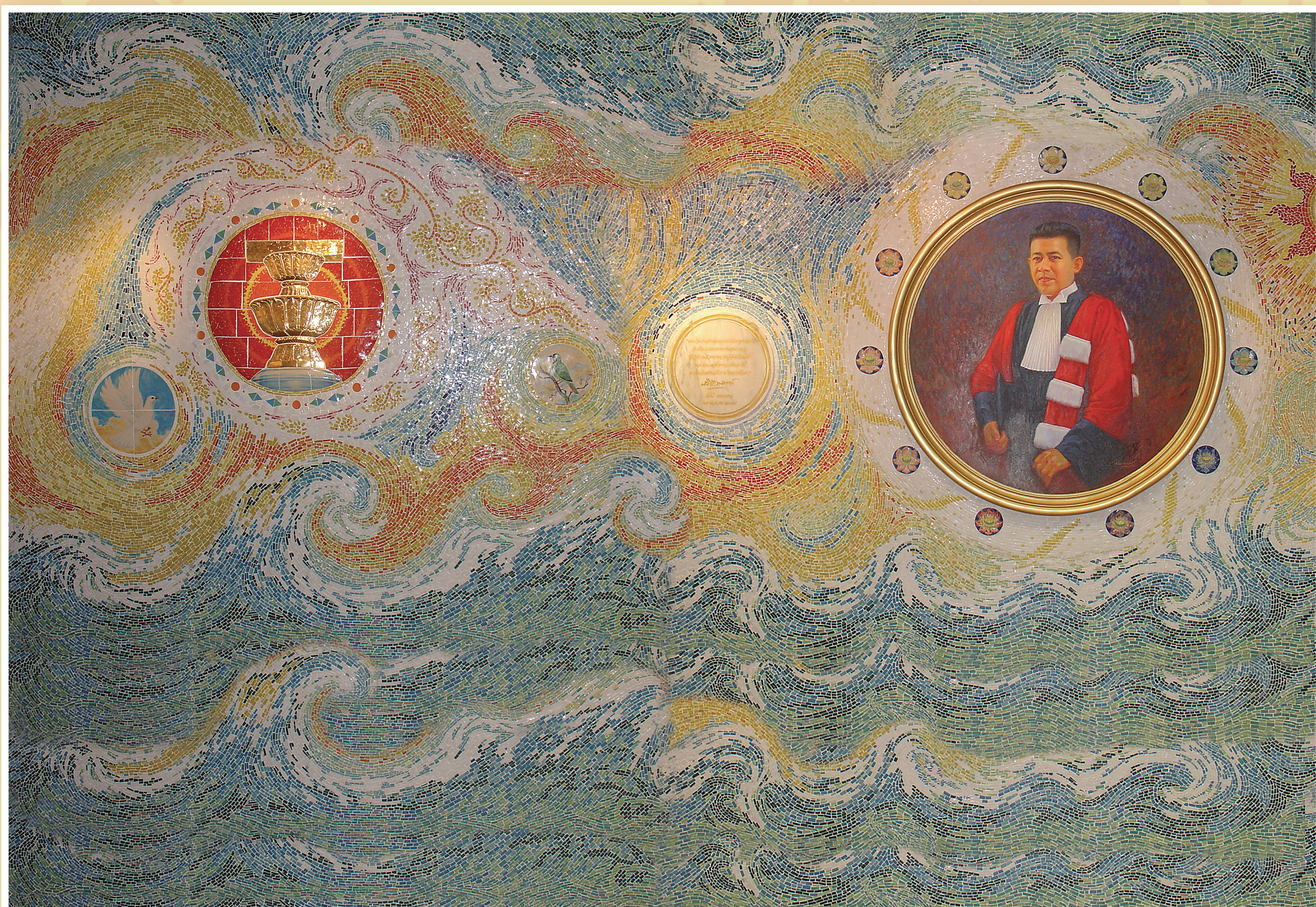
เมื่อวันที่ **24 มิถุนายน พ.ศ. 2475** ท่านปรีดีร่วมกับคณะราษฎรซึ่งมีฐานมาจากการรวมตัวของนักเรียนไทยที่ปารีส ทำการยึดอำนาจเปลี่ยนระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ท่านปรีดีเป็นผู้ร่างแถลงการณ์ และร่างรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามเป็นหนึ่งในเจ็ดคนของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม และเป็นหนึ่งในสมาชิกผู้แทนราษฎรชั่วคราวในจำนวน 70 คน

การจัดตั้งรัฐบาลภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญชุดแรก (28 มิ.ย. 2475 - 10 ธ.ค. 2475) ประกอบด้วยคณะกรรมการราษฎร (คณะรัฐมนตรี) 15 คน ในจำนวนนี้ท่านปรีดีได้ร่วมเป็นกรรมการด้วย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จสวรรคตอย่างมีเงื่อนไขขณะท่านปรีดีดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนำไปสู่การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของท่านในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2489 หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นคนต่อไป วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 คณะรัฐประหารประกอบด้วย พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ พ.อ.กาจ กาจสงคราม พ.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ พ.อ.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.อ.ถนอม กิตติขจร พ.ท.ประภาส จารุเสถียร และ ร.อ.สมบุรณ์ (ชาติชาย) ชุณหะวัณ ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศจากรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ด้วยสาเหตุที่รัฐบาลไม่สามารถคลี่คลายคดีสวรรคตลงได้ ประกอบกับการลดบทบาทของกองทัพ และปัญหาทางเศรษฐกิจหลังจากยึดอำนาจสำเร็จ คณะรัฐประหารนำกำลังทหารพร้อมรถถังบุกยิงบ้านท่าช้างวังหน้าซึ่งท่านปรีดีและครอบครัวพักอาศัยอยู่เพื่อจับกุมตัว แต่ท่านก็หลบหนีไปได้และลี้ภัยการเมืองไปยังประเทศสิงคโปร์ และต่อมาจึงเดินทางไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีน

ปี พ.ศ. 2492 ท่านปรีดีلوبเข้าประเทศไทยเพื่อทำการ
ยึดอำนาจคืนจากรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเหตุการณ์
“ขบวนการประชาธิปไตย 26 กุมภาพันธ์” (เรียกกันว่า
“กบฏวังหลวง”) เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 แต่กระทำ
การไม่สำเร็จ จึงต้องหลบหนีออกจากประเทศต่อมาครอบครัว
ได้เดินทางไปสมทบกับท่านปรีดีที่ประเทศจีน ท่านปรีดีและ
ครอบครัวพำนักอยู่ที่ประเทศจีนจนถึง พ.ศ. 2513 จึงได้อพยพ
ไปอยู่ที่บ้านหลังเล็กเลขที่ 173 ถนน Aristide Ariand ชานกรุง
ปารีส ประเทศฝรั่งเศส เวลาส่วนใหญ่ของท่านอุทิศให้การ
เขียนหนังสือ โดยเฉพาะการค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับสังคมไทย
เป็นครั้งคราวท่านจะตอบรับเชิญจากคนไทยกลุ่มต่างๆ ใน
ประเทศฝรั่งเศสเพื่อแสดงปาฐกถาในเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมไทย
ดังที่จะปรากฏในสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ในระยะเวลาต่อมา

วันพฤหัสบดีที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 เวลาประมาณ
เที่ยงวัน ตามเวลาท้องถิ่น หลังจากที่ท่านทำภารกิจประจำวัน
เช่นเคย ท่านก็ได้ถึงแก่อสัญกรรมเนื่องจากหัวใจวาย ณ ที่บ้าน
พักของท่านนั่นเอง

ผลงานอันเป็นคุณูปการใหญ่หลวงต่อชาติบ้านเมือง

1. เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจซึ่งถือว่าเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกของประเทศไทย
2. เสนอพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสปกครองตนเอง
3. ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ใน พ.ศ. 2477
4. เสร็จแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคที่มหาประเทศทำไว้กับประเทศไทยจนสำเร็จ ยังผลให้ประเทศไทยมีเอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ทั้งในด้านการเมือง การศาล และการเศรษฐกิจ
5. ดำเนินการปฏิรูประบบภาษีที่ไม่เป็นธรรมโดยได้จัดทำประมวลรัษฎากรขึ้นเป็นฉบับแรกของประเทศ
6. ก่อตั้งธนาคารกลางแห่งชาติขึ้น ซึ่งต่อมาก็คือ ธนาคารแห่งประเทศไทย
7. จัดตั้งขบวนการเสรีไทยในประเทศไทย เพื่อต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นและกอบกู้เอกราชของชาติ ซึ่งทำให้สหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่รับรองสถานภาพของไทยว่าไม่ใช่ประเทศแพ้สงคราม ทำให้เอกราชและอธิปไตยกลับคืนสู่ประเทศไทยอีกรวาระหนึ่ง

จากผลงานที่เป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้ง นายปรีดี พนมยงค์ เป็น **รัฐบุรุษอาวุโส** คนแรกของประเทศไทย